

Wschowa

miasto i gmina

Zapraszając do Miasta Pani czyli Wschowy ...

Spacerując ulicami Wschowy, malowniczymi zaułkami z barokowymi kamienicami, dawną szkołą łacińską, tajemniczą świątynią luterzańską, zaglądając do wielowiekowej fary, wiecznie żywego życiem zakonnym kościoła klasztornego, przekraczając granicę staromiejskiego cmentarza – świata dawnej symboliki i myśli o życiu wiecznym, turysta – wędrowiec doświadcza niecodziennej przygody obcowania z minionym czasem, zapisanym w wyjątkowych zabytkach miasta.

Wschowa, stolica ziemi wschowskiej, przez wieki była znaczącym miastem w Koronie Polskiej. Położenie na pograniczu Wielkopolski i Śląska, na starym trakcie handlowym prowadzącym z Saksonii i Czech do Polski było jednym z czynników decydujących o pozycji miasta. Silny rozwój rzemiosła, w tym szczególnie sukiennictwa oraz handel zbożem umacniały pozycję miasta i przyczyniły się do bogactwa jego mieszkańców. Zaznaczyć należy, że Wschowa od 1343 roku do II rozbioru Polski była miastem królewskim, obdarzonym licznymi przywilejami przez polskich władców. O zamożności Wschowy i jego możliwościach architektonicznych do dziś świadczą zachowane zabytki.

Na mapie Polski ziemia wschowska od XIV wieku oznaczała kresy zachodnie królestwa. Miasto odwiedzali kupcy, wędrowcy oraz pielgrzymi (przebiega tędy Droga św. Jakuba, wiodąca do sanktuarium św. Jakuba w Santiago de Compostella). Położenie na trakcie sprzyjało wymianie gospodarczej i kulturowej. Królewska Wschowa bywała miejscem częstych wizyt monarchów. Królewskie intrady nasiliły się szczególnie w czasach unii polsko-saskiej.

Atmosfera historycznego pogranicza nadal jest zauważalna we Wschowie i okolicy. Dawna ziemia wschowska stanowiła swoistą bramę do „innego” świata, a jej mieszkańców cechowała postawa otwartości i zrozumienia odmienności oraz pewien instykt nowoczesności.

Z myślą o mieszkańcach, a przede wszystkim gościach chcących poznać Wschowę, została wytyczona w 2012 roku miejska trasa turystyczna. W 2014 roku została ona wzbogacona tablicami informacyjnymi rozmieszczonymi przy wybranych zabytkach. Zainteresowani poznają dzięki nim, a także niniejszej publikacji, nie tylko wschowską starówkę, ale także wyjątkowe miejsca poza murami miejskimi, jak piękny Staromiejski Cmentarz Ewangelicki, wieżę ciśnień czy gotycki kościół w Przyczynie Górnej.

Wschowa pięknieje od wielu lat. Przede wszystkim dzięki podjętemu trudowi prac rewitalizujących starówkę. Zadbane zabytki i piękne parki sprzyjają aktywnemu odpoczynkowi połączonemu z poznaniem historii królewskiego miasta Wschowy – Miasta Pani (niem. Fraustadt).

Marta Małkus

01 Ratusz miejski oraz zabytkowe kamieniczki położone przy placu Zamkowym

Przestrzeń wschowskiego rynku wypełnia bryła ratusza wybudowanego w stylu eklektycznym z przewagą cech neogotyku angielskiego. Jako twórcę projektu wskazuje się berlińskiego architekta Friedricha Augusta Stülera (1800-1865). Prace nad nowym ratuszem ukończone zostały w 1862 r., jednak pod XIX-wiecznym kostiumem historyzmu ukryte zostały starsze relikty (wieża oraz tzw. Sala Gotycka).

Najwcześniejsza wiadomość o wschowskiej siedzibie władz miejskich pochodzi z 1435 roku. W 1310 r., w czasach panowania księcia żagańskiego Henryka IV Wiernego, miasto zakupiło zgodę na zakup czterech nowych law dla rzeźników, piekarzy, szewców i łaźni miejskiej. Drewniane kramy ustawione zostały prawdopodobnie przy zewnętrznej ścianie siedziby władz miasta. Wielki pożar miasta w 1529 roku zniszczył gotycki ratusz. Kamień węgielny pod budowę nowego masywnego budynku położono w roku 1556. Prace postępowały wolno, wieża doprowadzona była początkowo tylko do wysokości dachu a dopiero w 1612 roku otrzymała ganki i iglicę. W ratuszowej wieży powstała w 1580 roku apteka prowadzona przez Georga Borna.

Na parterze ratusza znajduje się tzw. „Sala Gotycka”, która jest pamiątką po ówczesnej odbudowie tego budynku. W izbie tej, ozdobionej sieciowym sklepieniem znajdowała się karczma. Na pierwszej kondygnacji znajduje się historyczna sala posiedzeń rady miejskiej. W XVII i XVIII wieku na I piętrze znajdowała się także wielka sala, która służyła jako miejsce posiedzeń senatu i audiencji poselstw zagranicznych (w 1737 i 1755 poselstwa tureckiego). Ta wyjątkowa przebudowa została dokonana na polecenie królów Augusta II i Augusta III. Ówczesny budynek ratusza ozdobiony został drewnianymi schodami, galerią obiegającą południową i zachodnią elewację i gankiem łączącym wieżę z domami w pierzei zachodniej.

Od średniowiecza w herbie miejskim znajdowało się przedstawienie Madonny. Z kultem maryjnym związana jest niemiecka nazwa miasta - Fraustadt czyli Miasto Pani, w domyśle Maryi. Początkowo w godle miasta widniał wizerunek

tronującej Madonny z dzieciątkiem. Następnie, od XV wieku pojawiła się scena koronacji Maryi oraz tarcza herbowa z krzyżem jagiellońskim i dwoma pierścieniami.

KAMIENICZKI NA STARYM MIEŚCIE

Od XVI wieku wschowski rynek obiegały z czterech stron domy podcieniowe. Pierwsze domy tego typu powstały po pożarze w 1529 roku, według zalecenia dobrodzieja miasta Matthauesa Lamprechta (1477-1552). Jednak w pierwszej połowie XIX wieku podcienie zabudowano a ich sklepienia w kilku przypadkach zniszczono.

Na wygląd starówki Wschowy miał wpływ także pożar z 10 maja 1685 r. Wiele charakterystycznych ozdobnych szczytowych fasad, nawiązujących jeszcze stylowo do renesansu pochodzi właśnie z tego czasu. Przy rynku i Placu Zamkowym zobaczyć można kamienice z ozdobnymi fasadami zwieńczonymi szczytami, wykreślonymi linią falistą z esownicami dwustrefowymi oraz bogactwem form motywów: rogi obfitości, maskaron czy uskrzydłone główki anielskie.

Wschowskie kamienice ozdobiane były łacińskimi sentencjami. Taki napis widnieje do dziś na kamienicy przy Pl. Zamkowym 3 (dawniej Kaznodziejska 7). Pod gzymsem głównym znajduje się inskrypcja: „Honeste vivere, neminem, laedere unicum suum tribuere discere” (tłum. Ucz się uczciwie żyć, nikomu nie szkodzić, dzielić się tym co masz z innymi) będąca parafrazą słów rzymskiego jurysty Upiana.

Pamiątką po dawnej świetności mieszczan wschowskich są dawne portale wykonane z piaskowca. Jeden z nich ozdabia wejście do narożnego domu przy ulicy Rzeźnickiej 1 (kartusz z motywem cyrkla, inicjałami AP i datą 1677). Drugi zachowany portal znajduje się również w narożnym domu przy Pl. Zamkowym 5. Placyk przyrynkowy na początku ulicy Rzeźnickiej to malownicze miejsce wschowskiej starówki ozdobione w XIX wieku barokowym zbiornikiem wodnym z figurą władczyń, być może personifikacją miasta. W XVII wieku stały tu ławy rzeźnicze.

Prestiżowym wydarzeniem i mobilizacją do przebudowy miasta stały się wizyty królów Polski z dynastii Wettinów. Szczególnie uroczyste przebiegła wizyta Augusta III w 1737 i 1755 roku. Do dyspozycji króla przygotowano kamienie po stronie zachodniej rynku i ratusz.

02 Kościół im. Żłóbka Chrystusa (Krippen Christi) we Wschowie

Kościół o wyjątkowym imieniu Żłóbka Chrystusa (Kripplein Christi), nadany przez wybitnego wschowskiego pastora Valeriusa Herbergera (1562-1628), został utworzony w 1604 r. z dwóch zakupionych domów mieszczańskich. Domy należące do Georga Schwana i Georga Mentzel nabyte zostały w wyniku kolekty przeprowadzonej we Wschowie i obydwoh Przyczynach.

Adaptacją istniejących domów i murów dawnych fortyfikacji kierował Hans Grant z Osowej Sieni. Nieruchość, w której wschowscy luteranie zorganizowali Dom Boży była położona w międzymurzu, tuż przy Bramie Polskiej i fortalicji miejskiej wysuniętej w kierunku północnego zachodu. Prawdopodobnie w czasach Kazimierza Wielkiego wzniesiono na tym obszarze mrowane umocnienia. Podobne rozwiązania fortyfikacyjne znane są z miasta Szydłowa w woj. świętokrzyskim. Do 1529 r. funkcjonowała w tym miejscu łaźnia miejska. Świadczy o tym odkryty podczas prowadzonych w latach 2004-2005 badań archeologicznych piec typu „hypocaustum”.

Kościół ten był przez wieki bezpiecznym miejscem dla miejscowych protektantów i prześladowanych przybyszów ze Śląska, Węgier, Czech i Niemiec.

Luterański kościół owiany jest legendą opowiadającą o trudnościach jego powstania. Według niej luteranie po utracie kościoła parafialnego, który odbudowali i przez pół wieku byli jego gospodarzami otrzymali warunki, które musiały spełniać ich nowa świątynia. Budowla nie mogła znajdować się ani w mieście ani poza nim, dzwonnica nie mogła być ani okrągła ani kwadratowa. Czas budowy nie mógł być dłuższy niż trzy miesiące. Faktem jest, że budynek nowego kościoła luterańskiego powstał na bazie dwóch kamienic stojących w międzymurzu czyli przestrzeni „ani w mieście ani poza nim”. Dzwonnica to stara baszta, zbudowana na planie kwadratu połączonego z kółem, a czas organizacji nowej świątyni nie przekroczył 3 miesięcy. Był nadzwyczaj krótki.

Pastor Valerius Herberger (1562-1627) nadał świątyni, na pamiątkę pierwszego nabożeństwa (25 XII 1604 roku) imię rzadko spotykane w Polsce i Europie – Żłóbek Chrystusa (niem. Kripplein Christi). Wschowski Żłóbek Chrystusa płonął dwukrotnie, w 1644 i 1685 roku. Za każdym razem odradzał się coraz piękniejszy, niczym feniks z popiołów.

Trzy piętra empor umieszczonych na południowej i północnej ścianie kościoła umożliwiały udział w nabożeństwie nawet do dwóch tysięcy wiernych. Było to miejsce licznych fundacji mieszczan wschowskich, a także gdańskich i wrocławskich.

Pierwsze badania archeologiczne we wnętrzu budynku kościoła ewangelickiego przeprowadzono w 1979 roku. Badania archeologiczne prowadzone w latach 2004-2005 przyniosły interesujące odkrycia. Natrafiono wtedy na kryptę grobową Zofii Radomickiej z Ujejskich (zm. 1628). Żona wschowskiego starosty Hieronima Radomickiego została pochowana niedaleko ambony, miejsca bardzo ważnego w luterańskim kościele, miejsca głoszenia Słowa Bożego, niedaleko ołtarza i chrzcielnicy. Jej pochówek nawet po wiekach wzbudził podziw. Trumna została ozdobiona kunsztownymi srebrnymi okuciami, krucyfiksem, tablicą epitafijną i medalionami z herbami rodziny. W 2013 roku wykonano dokumentację wnętrza budynku skanerem laserowym 3D oraz przeprowadzono badania geofizyczne w zachodniej części budynku. Ponadto, wykonano panoramę sferyczną wnętrza budynku, której celem było stworzenie tzw. wirtualnej wycieczki. Zapoznać można się z nią na stronie www.muzeum.wschowa.pl.

Po wojnie miejsce to przestało być kościołem. Zorganizowano tu magazyn. Ołtarz i ambona wywiezione zostały do Gdańska a organy do Warszawy. Liczne portrety duchownych, epitafia, świeczniki uległy rozproszeniu. Obecnie coraz więcej utraconych elementów wyposażenia i wystroju kościoła oglądać można na wystawie w Muzeum Ziemi Wschowskiej.

SZKOŁA ŁACIŃSKA

Od 1404 roku, dzięki przywilejowi króla Władysława Jagielly, działała we Wschowie szkoła miejska. Tradycyjnie znajdowała się ona przy kościele parafialnym. W czasach kontrreformacji luteranie, po oddaniu w 1607 r. budynku szkoły, szybko zorganizowali nową szkołę łacińską. Powstała ona przy kościele luterańskim. Jej fasadę ozdobiła sentencja łacińska: „Fundamentum Reipublicae Recta Adolescentium Educatio” (tłum. Podstawą Rzeczypospolitej jest właściwe wychowanie młodzieży) będącą odpowiednikiem myśli Jana Zamojskiego „Takie będą Rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie”, zapisanej w akcie fundacyjnym Akademii Zamojskiej w 1600 r. Uczniem wschowskiej szkoły łacińskiej był m.in. Andreas Gryphius, wybitny poeta doby baroku. Budynek szkoły swoim zewnętrznym wyglądem nawiązuje do kamienic ozdobionych szczytem, powstałych po 1685 roku

03 Aleja lipowa wraz z Lwim Mostkiem i Figurą św. Jana Nepomucena

W XIX wieku na bazie dawnego wału i fos założono planty wschowskie, tzw. promenadę miejską. Fosa przy murze, na odcinku pomiędzy kościołem farnym a Żłóbkiem Chrystusa od XVI wieku była sucha. Tu bractwo strzeleckie zorganizowało strzelnicę, czynną do momentu otwarcia Domu Strzelca w XIX wieku przy obecnej ul. Strzeleckiej.

Górująca nad miastem potężna wieża kościoła farnego włączona była przypuszczalnie w system obronny Wschowy. Zgodnie ze średniowiecznym, powszechnie panującym zwyczajem często świątynię lokalizowano na skraju miasta w pobliżu fortyfikacji. Takie usytuowanie stanowiło dodatkowy bastion obronny. Tuż obok świątyni znajdowały się mury miejskie i fosa. W kierunku klasztoru bernardynów, założonego w 1456 roku, prowadziła droga przez Wielką Furtę Kościelną, tzw. „Große Kirchpforte”, zakończona długą szyją i budowlą barbakanu. Było to dodatkowe wejście do miasta oprócz dwóch bram miejskich (od południa tzw. Polska, od północy tzw. Głogowska).

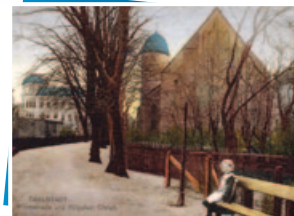
Do dziś pozostały obwarowania miasta, dobrze widoczne w okolicach dawnego kościoła luteranckiego, zamku czy rezydencji jezuickiej. Obwód murów miejskich we Wschowie to blisko 900 metrów. Powstawały one od XIV do XVI wieku, ich grubość osiąga do 2 m. Rekonstrukcje murów miejskich zrealizowano w 1992 roku.

Lwi mostek – wejścia na miejską promenadę strzeże figura lwa - replika osiemnastowiecznej figury powstałej z okazji pierwszej wizyty w mieście Augusta III 14 lipca 1737 r. (oryginalne figury dwóch lwów znajdują się w Muzeum Ziemi Wschowskiej). Lwi mostek został zaaranżowany w XIX wieku.

Kamienny strażnik – lew trzyma kartusz z herbem Wschowy wzbogaconym tacińską inskrypcją: IN TE HON(OR)[tłum. W Tobie cześć]. Przypomina o wyrazie wdzięczności mieszczan wschowskich i oddaniu należnych honorów władcy odwiedzającemu miasto.

Figura św. Jana Nepomucena z 1732 roku, stojąca obecnie przy Domu Zgromadzenia Sióstr Elżbietanek przy Placu św. Jana, związana jest z ożywioną działalnością parafii katolickiej w silnie zluteranizowanej Wschowie. 17 kwietnia 1732 r. w przestrzeni miasta po wielu trudnościach i protestach luteranów postawiony został przy moście niedaleko Wielkiej Furtki Kościelnej pomnik świętego, którego ołtarz znajdował się zarówno w kościele parafialnym jak i klasztornym. Propagatorami kultu czeskiego świętego byli przede wszystkim jezuiti.

Jan Nepomucen został beatyfikowany w 1721 r. przez papieża Innocentego XIII a kanonizowany 19 marca 1729 r. przez Benedykta XIII. We Wschowie przy klasztorze franciszkanów 6 lipca 1732 r. działało Bractwo św. Jana Nepomucena powstałe w z inicjatywy Zofii i Krzysztofa Przyjemskich. Święty Jan Nepomucen jest patronem jezuitów, spowiedników, tonących oraz dobrej sławy. Według tradycji ludowej jest świętym, który chronił pola i zasiewy przed powodzią, ale również i suszą.

Fundacja wschowskiego pomnika św. Jana Nepomucena nastąpiła z inicjatywy księdza Mateusza Fenglera, ówczesnego komendarza kościoła parafialnego we Wschowie. Kazanie podczas uroczystości wygłosił jezuita ojciec Felicjan Konarski.

Wstawienie pomnika świętego w miejskiej, publicznej przestrzeni wzbudziło duży protest ewangelików. Interweniować w tej sprawie musiał sam król – August II. Skierował on do rady miejskiej list, w którym nakazywał zaprzestania utrudnień oraz dopilnowania, żeby żadne protesty nie towarzyszyły uroczystemu postawieniu pomnika. Figura świętego Jana Nepomucena stanęła, według tradycji, przy moście nad fosą. Kronikarz opisujący to wydarzenie wspomina, iż pod zgromadzonym tłumem most się zarwał. Był to powód do drwin i żartów ze strony protestantów.

Barokowa figura została wykonana z piaskowca, forma przypomina grupę świętych (Mikołaja i Franciszka) adorujących krzyż wieńczący nagrobek Mikołaja Niezychowskiego (zm. 1730), ufundowana przy kościele św. Józefa Oblubieńca NMP. Autorem rzeźb jest prawdopodobnie franciszkanin brat Domusberger.

04 Rezydencja Jezuicka

Srowadzenie jezuitów do Wschowy przez kanonika i proboszcza Karola Łodzię Ponińskiego nastąpiło ok. 1720 r. Po przekazaniu zakonnikom w 1727 r., za zgodą króla Augusta II, budynku dawnej mennicy i przylegającego do niej terenu przy murze miejskim, przystąpiono do budowy misji i konwiktu dla młodzieży z domów szlacheckich. Fundusze na budowę ofiarowali Anna Bułakowska i Maciej Koźmiński z Siedlnicy. Jako datę otwarcia szkoły podaje się także 1729 r. Wzniesiony wówczas budynek szybko okazał się zbyt mały i wkrótce przystąpiono do rozbudowy szkoły. Środki na ten cel płynęły z darowizn przekazywanych przez okoliczną szlachtę, ale także z gospodarstwa prowadzonego przez jezuitów w Przyczynie Górnej. Otwarcie skrzydła południowego nastąpiło w 1751 r. Piętrowy, wzniesiony z cegły budynek, składający się z rezydencji, konwiktu, szkoły i oficyny, powstał na niewielkiej parceli przy murze miejskim, którego krzyżowna narzuciła mu łukowaty kształt. Fasada rozczłonkowana została pilastrami wielkiego porządku w nieregularnym rytmie - co trzy, dwie lub jedną oś. Jako elementy dekoracyjne wprowadzono ustawione na cokółkach kamienne popiersia świętych jezuickich i kamienne wazy oraz portal flankowany jońskimi pilastrami.

W części środkowej budynek wieńczyła drewniana wieżyczka, w której zawieszono tzw. dzwonki studentów (Studenten Glocklein).

Misja jezuicka we Wschowie została podniesiona do rangi rezydencji między 1740-1768 r. i obejmowała 5 klas. W 1744 r. jej personel składał się z superiora, prefekta, kaznodziei i 3 profesorów. Popularność szkoły z czasem urosła tak, że w okresie swojej największej świetności liczyła do 150 uczniów. Rezydencja jezuicka we Wschowie działała do momentu kasaty zakonu przez papieża Klemensa XIV w 1773 r.

14 października 1773 r. sejm konstytucyjny podporządkował wszystkie szkoły w Polsce Komisji Edukacji Narodowej. W trosce o ciągłość nauki w szkołach pojezuickich wystosowano list okólny, w którym apelowano do jezuitów, aby nie opuszczali swoich kolegów i nie przerywali pracy nauczycielskiej. W listopadzie 1774 r. szkoła była wizytowana przez Józefa Rogalińskiego, ówczesnego prałata kapituły poznańskiej i rektora Akademii Wielkopolskiej. Oprócz prefekta Pawła Tomasza Grabskiego szkoła zatrudniała 4 nauczycieli, byłych jezuitów: Konrada Dauma, Józefa de Gollsteina, Wojciecha Skibińskiego i Franciszka Szczepańskiego. Wykładano następujące przedmioty: algebrę, arytmetykę, geografie, geometrie, historię, język łaciński, język niemiecki, naukę moralną, pisanie, rolnictwo i wymowę. Do szkoły uczęszczało około 150 uczniów. Liczba ta wkrótce zmalała. W 1774 r. uczyło się tutaj 28, a w 1780 r. 66 chłopców.

W marcu 1782 r. Komisja Edukacji Narodowej podjęła decyzję o likwidacji szkoły powiatowej we Wschowie. Majątek rezydencji jezuickiej miał być sprzedany na licytacji. 18 listopada 1782 r. Komisja zmieniła swoją decyzję. Szkoła we Wschowie miała pozostać, a jej prowadzenie przekazano cystersom z klasztoru w Przemęcie. W 1783 r. w wyniku dokonanej reformy administracyjnej szkolnictwa, szkoła we Wschowie otrzymała status szkoły podwydziałowej. Prefektem szkoły był o. Wawrzyniec Drzewiecki. Zgodnie z uchwałą Komisji z 1785 r., jako nauczycieli zaangażowano 4 zakonników. Na terenie wydziału wielkopolskiego szkoła wschowska ustępowała jedynie poznańskiej, ciesząc się lepszą opinią niż kaliska, toruńska, trzemeszeńska oraz szkoła pijarów w Rydzynie. Swoją działalność zakończyła w 1793 r. Po zajęciu Wielkopolski i włączeniu Wschowy do Prus, zakonnicy powrócili do swoich klasztorów. W 1797 r. obiekt przejęto na cele wojskowe.

Na początku XIX w. budynek służył jako koszary i kombinowana szkoła dla podoficerów pruskiej armii. W okresie Księstwa Warszawskiego miał tam swoją siedzibę Sąd Pokoju i nowo utworzona placówka oświatowa. W 1811 r. uruchomiono Szkołę Wydziałową, w której uczyli m.in. znany wydawca i bibliotekarz Antoni Popliński oraz filantrop i społecznik Stanisław Kostka-Radojewski. W 1853 r. w bylej rezydencji otwarto Królewską Szkołę Realną, przekształconą następnie w Królewskie Gimnazjum we Wschowie. Po jego przeniesieniu w 1896 r. do nowego budynku przy obecnej ul. Matejki, w opuszczonym obiekcie uruchomiono zimową szkołę rolniczą, czynną do lat 20. XX w.

W 1945 r. w budynku dawnej rezydencji mieścił się dom noclegowy, ochronka dla dzieci, punkt dożywiania dla przesiedleńców, oddział PCK oraz mini-szpital prowadzony przez siostry elżbietanki. W latach 1946-1956 czynne było Niższe Seminarium Duchowne, kierowane przez ks. Andrzeja Bardeckiego. W kolejnych dziesięcioleciach mieściły się tam biura PSS-u, ORS-u, Ogródków Działkowych oraz mieszkania komunalne. W maju 2006 r., w wyniku pożaru, budynek częściowo uległ zniszczeniu. W latach 2007-2013 prowadzono w nim prace budowlane i konserwatorskie. W 2013 r. odrestaurowany obiekt przekazano na potrzeby Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy oraz Muzeum Ziemi Wschowskiej.

05 Kościół pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika i Wniebowzięcia NMP

Najstarsza świątynia powstała, wraz z miastem, w XIII w. Pierwsza zachowana wiadomość o parafii wschowskiej pochodzi z 1326 roku. W średniowieczu było we Wschowie wiele kościołów i kaplic np. kościół pw. Bożego Ciała, Wszystkich Świętych, kaplica Najświętszej Marii Panny, kościółek pw. św. Walentego oraz kościoły szpitalne: św. Jerzego, św. Wawrzyńca i św. Mikołaja oraz kościół i klasztor bernardynów.

Fara wschowska jest budowlą orientowaną, co oznacza, że prezbiterium skierowane jest w kierunku wschodnim. Nad całością dominuje potężna wieża, której zakończenie budowy upamiętnia tablica fundacyjna z herbem miasta i datą 1580.

Dzisiejsza budowla zawiera stare relikty średniowiecznej świątyni (wschodnia część budowli - prezbiterium z sieciowymi sklepieniami) oraz cechy barokowej kompozycji z 1 ćwierci XVIII wieku.

Dwa wielkie pożary miały wpływ na zmianę wyglądu fary wschowskiej: pierwszy w 1529 roku i następny w 1685 roku. Wielkim dobrodziejem w odbudowie miasta rodzinnego, po pożarze w 1529 roku, stał się kanonik wrocławski i nyski, archidiakon głogowski, proboszcz raciborski, doktor obojga praw, wschowanin Mattheus Lamprecht (1477-1552). Pomógł odbudować dwa szpitale (św. Jerzego i św. Wawrzyńca) oraz farę, określając warunki budowy i zapewniając fundusze. Jego epitafium z portretem znajdowało się w farze do pożaru w 1685 roku. Natomiast w 1720 roku, w okresie baroku, autorem projektu odbudowy budowli był architekt włoski Pompeo Ferrari.

Pompeo Ferrari był rzymianinem sprowadzonym do Wielkopolski przez rodzinę Leszczyńskich. Zamieszkał w Rydzynie, ale należał do wschowskiego cechu kamieniarzy, murarzy i architektów. Odbudowa kościoła katolickiego rozpoczęła się dopiero po 35 latach od pożaru w 1685 roku. W 1720 roku zgromadzono materiały budowlane, cztery lata później położono główne sklepienie pod nadzorem mistrza murarskiego, Siegmunda Seidorna, a w 1726 roku mistrz Caspar Frantz zamontował gałkę i blaszaną chorągiewkę z herbem miasta i datą „1726” na wieżę, kończąc w ten sposób odbudowę fary.

We wnętrzu świątyni można podziwiać sieciowe sklepienie, ukończone w 1552 roku, nad prezbiterium oraz barokowy wystrój i wyposażenie. W ozdobnym XVIII-wiecznym ołtarzu umieszczony jest obraz „Wniebowzięcia NMP” i medalion z wizerunkiem patrona świątyni - św. Stanisławem Biskupem. Ołtarze boczne również pochodzą z XVIII wieku, jest ich sześć: Opatrzności Bożej, św. Ignacego Loyoli, Aniołów Stróż, NMP, św. Krzyża oraz pierwotnie św. Jana Nepomucena, obecnie Matki Boskiej Ostrobramskiej.

Warto przyrzeć się ozdobnej ambonie. Na jej korpusie, zgodnie z tradycją, znajdują się przedstawienia czterech ewangelistów symbolizujących Słowo Boże. Powyżej na baldachimie dostrzec można postać królowej (Ecclesii-Kościola, Oblubienicy Boga, Maryi) przy globusie oraz czterech Doktorów Kościoła (śś. Augustyna, Ambrożego, Grzegorza, Hieronima). Nad baldachimem góruje przedstawienie Boga Ojca w obłokach. Podnosząc wysoko głowę na sklepieniach można podziwiać barokowe polichromie. Na sklepieniu w nawie głównej, sprawiającym wrażenie kopuły, dostrzeżemy umieszczone centralnie, w medalionie, przedstawienie Trójcy Świętej w otoczeniu Archaniołów: Św. Michała, Gabriela, Rafała. W przyłuczach znajdują się wizerunki czterech Ojców Kościoła: św. Ambrożego, św. Augustyna, św. Grzegorza Wielkiego i św. Hieronima. Natomiast na medalionach umieszczono przedstawienia czterech ewangelistów. W nawach bocznych, południowej i północnej, wymalowano historie życia Marii i Jezusa. Bystry obserwator zwróci zapewne uwagę na przedstawienia emblematyczne, nawiązujące do znanej księgi jezuita Hermana Hugo Pia Desideria. Autorami tak bogatego programu ikonograficznego byli na pewno jezuita, którzy od 1720 roku organizowali misję jezuitką we Wschowie.

Najważniejszym wydarzeniem, które się tu odbyło, był ślub króla Kazimierza Wielkiego z księżniczką żagańską Jadwigą w lutym 1365 roku. W świątyni modlił się także król August II i August III. Monarchowie wchodzili do wnętrza osobnym wejściem przez zakrystię. Ślad po królewskiej bramie znajduje się w elewacji wschodniej kościoła. Do ciekawych postaci wśród proboszczów wschowskich należał ks. Józef Rogaliński, autor pierwszego podręcznika do fizyki w języku polskim. Kierował on wschowską parafią 10 lat, już jako znany naukowiec i propagator fizyki. Tablica upamiętniająca jego pobyt we Wschowie znajduje się pod emporą organową.

Wśród ważnych uroczystości warto przypomnieć, iż w tej świątyni był konsekrowany 9 XI 1793 Ignacy Raczyński późniejszy arcybiskup gnieźnieński.

06

Klasztor oo. Franciszkanów i Kościół pw. św. Józefa Oblubieńca NMP

W 1456 r. we Wschowie został założony konwent bernardynów (franciszkanów obserwantów). Rok wcześniej władze miasta podjęły decyzję o przekazaniu zakonowi gruntów poza murami miasta, na Przedmieściu Polskim. Pierwsza świątynia pw. św. Franciszka z Asyżu i św. Bernardyna ze Sieny wybudowana została

w 1462 r. w konstrukcji szachulcowej. Czas reformacji przyniósł zmiany wyznaniowe we Wschowie. Od 1555 roku dominującym wyznaniem wiary wschowian stała się nauka Lutra. W 1558 r. bernardyni opuścili Wschowę z powodu podpalenia ich kościoła i klasztoru. Z dawnej zabudowy pozostała jedynie kaplica cmentarna pw. św. Anny i cmentarz. Po siedemdziesięciu latach rozpoczęły się starania o powrót zakonników do Wschowy. Dzięki zabiegom starosty wschowskiego Hieronima Radomickiego w 1629 r. bernardyni powrócili i rozpoczęli budowę nowego klasztoru i kościoła. Świątynia pw. św. Józefa Oblubieńca NMP została ukończona w 1644 r. Przyczynił się do tego hojny fundator Mikołaj Tarnowiecki (zm. 1640), dworzanin Opałińskich, dzierżawca Włoszakowic, fundator

tamtejszego kościoła. 4 lutego 1652 kościół pw. św. Józefa został konsekrowany. Zabytek ten jest przykładem architektury z przelomu renesansu i baroku czyli manieryzmu. Cechy stylistyczne wskazują, że autorem projektu był Włoch, nadworny architekt Opałińskich, Krzysztof Bonadura Starszy. Podczas prac budowlanych odnaleziono w ziemi gotycki drewniany krucyfiks, który otoczono wielką czcią. Początkowo zawieszono go na zewnętrznej ścianie prezbiterium. Od 1731 r. figura Chrystusa Ukrzyżowanego znajduje się w wybudowanej Kaplicy Św. Krzyża.

Wnętrze kościoła to prawdziwa skarbnica pamiątek po licznych dobrodziejach konwentu, szlachcie ziemi wschowskiej. Podziwiać można grupę epitafiów i portretów trumiennych rodziny Gurowskich. Ołtarze i polichromie to także bogaty program ikonograficzny ukazujący potęgę i triumf Kościoła Katolickiego.

Prace nad wykończeniem i pełnym wyposażeniem kościoła klasztornego trwały niemal do końca XVIII w. W 1742 r. wzniesiono wieżę i ustawiono na dziedzińcu figurę św. Józefa. W latach 1745-1746 powstały krużganki z dwiema narożnymi kaplicami poświęconymi św. Feliksowi i Najświętszej Marii Pannie Niepokalanie Poczętej. W 1789 r. w krużgankach umieszczono stacje drogi krzyżowej. Autorem większości ołtarzy i rzeźb jest Antoni Schulz z Rawicza. Obraz w ołtarzu głównym ze sceną zdejścia z Krzyża pochodzi z XVII wieku. Związany jest z fundacją ołtarza w 1650 r. przez Ludwika Krzyckiego. Obraz jest analogiczny z obrazem ufundowanym przez Opałińskich w Sierakowie autorstwa flamandzkiego malarza Artusa Wolforta (1581-

1641). Polichromię w prezbiterium, przedstawiającą gloryfikację Trójcy Świętej wykonali bracia zakonni Walenty Zebrowski i Liboriusz Staniszewski. Ich dziełem jest także ozdoba ściany zachodniej za organami oraz dekoracja ścian bocznych. Polichromię nawy głównej, przedstawiającą zaślubiny św. Józefa z Maryją w otoczeniu grup świętych, wykonał malarz glogowski Joachim Ernest Engelfeldner.

Równoległe z budową kościoła wzniesiono również murowany, przylegający do niego od południa klasztor, będący budowlą zgrupowaną wokół czworobocznego dziedzińca, zwanego wirydarzem. We wschodnim skrzydle została umieszczona zakrystia.

Kres istnienia konwentu bernardynów we Wschowie położyła kasata zakonu, przeprowadzona przez władze pruskie w 1828 r. W klasztorze przechowywano także dużą bibliotekę, obejmującą u progu XIX w. około 1500 inkunabulów i cennych starodruków.

Po drugiej wojnie światowej kościół św. Józefa i klasztor bernardynów ponownie wróciły w ręce zakonników. Obecnie wschowski Konwent Franciszkanów wchodzi w skład Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Świętego Franciszka z Asyżu, która ma swoją siedzibę w Poznaniu.

07 Staromiejski Cmentarz Ewangelicki i dawny cmentarz katolicki Lapidarium Rzeźby Nagrobnej

Wschowski Staromiejski Cmentarz Ewangelicki jest cenną pamiątką po dawnych mieszkańcach miasta i świadectwem kultury minionych wieków. Powstał w 1609 roku, z inicjatywy sławnego, wschowskiego pastora Valeriusa Herbergera (1562-1627). Jest jednym z najstarszych cmentarzy o charakterze nowożytnym w Polsce oraz Europie. Jego lokalizacja zrywała z dotychczasową średniowieczną tradycją zakładania cmentarzy wokół świątyni.

Wschowscy luteranie zorganizowali nowy cmentarz na terenie ziemi darowanej przez mieszczanina Petra Stoltza w okolicach folwarku miejskiego. Jego lokalizacja nastąpiła w części północnej miasta, na zachód od głównej drogi wychodzącej ze Wschowy w kierunku Poznania, na tzw. Przedmieściu Polskim. Nowością było nie tylko umiejscowienie go „extra muros” - takie cmentarze istniały już we Wschowie od XVI wieku, ale nie umiejscowienie go wokół świątyni, choćby kapliczki. Nowa lokalizacja cmentarza wynikała z faktu, iż przy ewangelickim kościele imienia Żłóbka Chrystusa (niem. Kripplein Christi), powstałym w 1604 roku, umiejscowionym pomiędzy dwoma pasmami murów miejskich, nie można było założyć tradycyjnego cmentarza (z jednej strony była fosa z drugiej rozwinięta zabudowa miasta).

Pierwszy pogrzeb odbył się w niedzielę Quinquagesimae (Pięćdziesiątnicę) czyli 1 marca 1609 roku. Pochowanym zmarłym był burmistrz Stephen Kortschak (Stefan Korczak), którego żoną była Margaretha z domu Gaunersdorff.

Cmentarz zaprojektowano w formie czworoboku ogrodzonego murem, którego ściany stały się miejscem umieszczenia płyt nagrobnych upamiętniających zmarłych. Część grzebalna z latami zazieleniła się i porośla roślinnością, a przy murze od połowy XVII wieku zaczęto wznosić kaplice grobowe z kryptami. W ten sposób powstało wyjątkowe połączenie architektury i zieleni przyciągające skojarzenia z włoskim założeniem Campo Santo. Dziś spacerując ścieżkami możemy podziwiać pomniki, w formie prostokątnych płyt wykonanych z piaskowca, wschowskich rodzin: Herbergerów, Deutschlenderów, Lauterbachów, Lamprechtów, Vechnerów, Chwałkowskich, Grossmannów, Eichlerów, Teschnerów i wielu innych. Inskrypcje w języku niemieckim i łacińskim przekazują nam informacje o życiu zmarłych, ich wyznaniu wiary, pouczają odwiedzających cmentarz jak mają żyć by osiągnąć zbawienie. Wschowski cmentarz wyróżnia się bogactwem przedstawień emblematycznych i symbolicznych, świadcząc o wysokim wykształceniu ówczesnych wschowian.

Cmentarz ten czynny był nieprzerwanie od 1609 do początku 1945 roku. Powiększał się z latami. Pierwsze zmiany nastąpiły już w 1630 roku, kiedy powstał cmentarz dla ubogich. Kolejne poszerzenie i likwidację większej części

murów zachodniego przyniósł wiek XIX. W 1804 r., od zachodu, przy cmentarzu ewangelickim powstał cmentarz należący do parafii katolickiej. Z czasem oba cmentarze zamknięto wspólnym murem, jednak ich wewnętrzne rozdzielnie widoczne było przez powstałe ogrodzenie z siatki. Na katolickim cmentarzu wybudowano w 1819 roku dom przedpogrzebowy, obecnie znajduje się w nim muzealna sala ekspozycyjna.

W 1973 r. Ministerstwo Kultury i Sztuki wyznaczyło kompleks wschowskich cmentarzy na pierwsze mające powstać w Polsce lapidarium cmentarne. W latach 1978-1981 prowadzono pod nadzorem A.M. Wieczorkowskiego prace w celu utworzenia otwartego muzeum rzeźby i architektury nagrobnej. Od 1982 r. opiekunem Lapidarium Rzeźby Nagrobnej jest Muzeum Ziemi Wschowskiej.

Wschowski Ewangelicki Cmentarz Staromiejski stanowi nie tylko unikalny zabytek ze względu na rzeźbę nagrobną, ale jest interesującym, rzadkim zespołem roślinności. Rośliny zarówno te wykute w kamieniu jak i żywe posiadają bogatą wymowę symboliczną.

Już w XVIII wieku, według słów kronikarza pastora S.F. Lauterbacha (1662-1728) cmentarz był ozdobą miasta, miejscem gdzie w letnie dni matki z dziećmi spacerowały pośród drzew i pomników upamiętniających znakomitych wschowian.

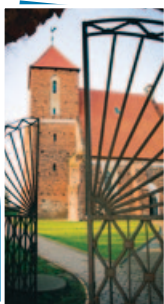
Zwiedzający znajdzie tu płyty nagrobne m. in.: pastora Valeriusa Herbergera (1562-1627), sławnego teologa zwanego „Małym Lutrem”, autora pieśni religijnych, Samuela Friedricha Lauterbacha (1662-1728), znanego wschowskiego pastora i historyka, Melchiora Teschnera (1584-1635) wybitnego kompozytora, którego muzykę słychać w utworach mistrza J.S. Bacha, Matthäusa Vechnera (1587-1630), lekarza miejskiego Wschowy, a pod koniec życia wyróżnionego godnością medyka nadwornego króla Zygmunta III.

Zgromadzone na cmentarzu płyty epitafijne stanowią bardzo bogaty i różnorodny pod względem artystycznym zespół. Pierwotnie większość z nich była polichromowana o czym świadczą zachowane miejscami ślady farby.

08 Kościół filialny pw. św. Jerzego w Przyczynie Górnej

Kościół pw. św. Jerzego w Przyczynie Górnej, znany także jako „Czerwony Kościół” (niem. „Rote Kirche”), należy do najstarszych zabytków ziemi wschowskiej. Świątynia, wymieniona po raz pierwszy w przywileju Kazimierza Wielkiego w 1345 r., była pierwotnie budynkiem drewnianym. Obiekt murowany, wzniesiony z cegły w stylu późnogotyckim, pochodzi z końca XIV wieku. Kościół posiada układ przestrzenny wzorowany na jednonawowych świątyniach romańskich, znanych m.in. z terenu sąsiedniego Śląska.

W latach 1578-1642 kościół przejęli luteranie. Odzyskany przez katolików został przyłączony jako filialny (w 1677 r.) do kościoła parafialnego we Wschowie. Pierwsze nabożeństwo odprawiono w święto Bożego Ciała 1642 r. Do drugiej połowy XIX w. msze odprawiano tylko trzy razy w ciągu roku: na św. Jerzego, w Boże Ciało i w uroczystość poświęcenia kościoła. Świątynię odnawiano w 1595, 1665 i 1898 r. oraz w latach 60- i 70-tych XX w.

Ozdobą kościoła są gotyckie freski z pocz. XV stulecia, odkryte podczas badań prowadzonych w 1889 r. Dzięki zabiegom konserwatorskim zabezpieczono je i odstonięto w 1907 i 1931 r. Sceny religijne i dworskie zachowały się na ścianach prezbiterium oraz na północnej ścianie nawy.

Ściana wschodnia prezbiterium: postać św. Krzysztofa z dziećmi, klęczący pustelnik oraz para królewska, orszak rycerski na tle warownego miasta.

Ściana południowa prezbiterium: sceny w dwóch strefach (Grzech Pierworodny, Pocałunek Judasza, Pokłon Trzech Króli,) pod którymi widoczna jest dekoracja w formie draperii.

Na ścianie północnej nawy: wyobrażenie piekła i siedmiu grzechów głównych (górna strefa), sceny pasyjne (dolna strefa).

Ponadto na ścianach zachowały się zacheuski gotyckie a w ościeżu łuku tęczowego kilka fragmentów dekoracji patronowej z powtarzającą się miniskulową literą „m” i motywem koguta.

Ołtarz główny architektoniczny, drewniany, polichromowany z I poł. XVIII wieku. W polu środkowym rzeźba Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Flankują ją figury: św. Anny i św. Joachima. W centrum, w zwieńczeniu, gloria z rzeźbą św. Jerzego walczącego ze smokiem, powyżej przedstawienie Boga Ojca z kulą ziemską. W górnej kondygnacji, od strony południowej, zachowana jest figura św. Franciszka Ksawerego. Malowany wizerunek tego jezuickiego świętego znajdziemy w zwieńczeniu ołtarza bocznego po

stronie północnej. Ołtarz pochodzi z tego samego czasu co ołtarz główny (I poł. XVIII wieku), w jego centrum znajduje się obraz św. Ignacego Loyoli. Fundacje te związane są z działalnością Towarzystwa Jezusowego w parafii wschowskiej (od 1720 r.)

Po stronie południowej znajduje się skromniejszy ołtarz z XVII wieku z obrazem św. Wojciecha, który zdobi kartusz z herbem Poraj, insygniami biskupimi i literami: AD BL AP PP.

Na belce tęczowej barokowa grupa ukrzyżowania (Matka Boska i św. Jan pod krzyżem). Na drewnianym, siedemnastowiecznym chórze muzycznym, wspartym na trzech kolumnach, znajduje się prospekt organowy z pocz. XVIII wieku.

Obecnie świątynia jest kościołem filialnym parafii pw. św. Jadwigi Królowej we Wschowie.

Kościół pw. św. Jerzego jest budowlą orientowaną, murowaną z cegły z użyciem kamienia narzutowego w dolnych partiach murów. Jest to świątynia salowa, z dwuprzęsłowym prezbiterium i prostą, kwadratową wieżą od zachodu na osi budowli, z przylegającą od północy zakrystią, scaloną z prezbiterium wspólnym dachem. Wnętrze nakryto pozornym sklepieniem kolebkowym. Na zewnątrz kościół opięto szkarpami o jednym uskoku. Elewacja wschodnia kościoła zwieńczona została szczytem trójkątnym z wysokim, zamurowanym oknem. Okno zakrystii jest prostokątne, wąskie, umieszczone w ostrołukowej wnęce. Szczyt między prezbiterium a nawą, zwieńczony prostą wieżyczką na sygnaturkę, pochodzi najpewniej z XVII w. Szczyt zachodni jest trójkątny, wtopiony w wieżę rozdzieloną fryzem opaskowym na dwie kondygnacje. W murze zachowane są wąskie okienka strzelnicze, w górnej kondygnacji zamknięte półkoliście i odcinkowo. Siodłowe dachy nad prezbiterium i zakrystią pokryto dachówką. Namiotowy dach na wieży wieńczy wiatrowskaz w kształcie koguta. Kościół otoczono murem gotyckim z kamienia polnego. Od południa na teren świątyni prowadzi brama ostrołukowa z falistym szczytem, nadbudowanym w XVII - XVIII w.

09 Wieża ciśnień

Wieże ciśnień, określane także mianem wież wodnych lub wież wodociągowych, zaczęto budować na ziemiach polskich w latach 70. i 80. XIX w. Najczęściej definiuje się je jako budynki o charakterze technicznym, w których górnej części umieszczony jest zbiornik wodny. Ze zbiornika wodę rozprowadzano siecią wodociagową do miejsc jej odbioru. Wcześniej wykorzystywano inne, mniej wydajne rozwiązania technologiczne.

Budowa systemu dostarczania wody dla mieszkańców Wschowy rozpoczęła się z chwilą założenia miasta w XIII w. Z 1310 r. pochodzi przywilej księcia żagańskiego Henryka IV Wiernego dla Wschowy, dotyczący posiadania łaźni miejskiej. W 1532 r. król Zygmunt I Stary wydał pozwolenie na zorganizowanie wodociągów. W 1571 r. ruszył system nawadniania fos miejskich wodą doprowadzoną ze stawów znajdujących się niedaleko Przyczyny Górnej. Poprzez konstrukcje rur drewnianych, według projektu Hansa Knappe, woda docierała do fos oraz kast umiejscowionych na rynku przy ratuszu. Pierwsze wodociągi stanowiły system otwartych drewnianych rynien do grawitacyjnego rozprowadzania wody. Mieszkańcy Wschowy przez wieki czerpali wodę również z kopanych studni.

Rozwój miasta i techniki spowodował w latach osiemdziesiątych XIX wieku uruchomienie wodociągu grawitacyjnego, który wodę ze stawu dostarczał do miejskiego basenu. W 1909 r. rada miejska rozpoczęła prace nad realizacją nowoczesnego wodociągu miejskiego. W wyniku konkursu ogłoszonego w 1910 r. wykonanie inwestycji powierzono Maxowi Hempelowi z Berlina. Jako źródło wody wskazano ujęcie w pobliżu cukrowni, w południowej części miasta. W sierpniu 1911 r. władze dokonały zakupu gruntu od właściciela majątku w Przyczynie Górnej, majora Alfreda Zürna. Wybudowano tam kompleks budynków o charakterze mieszkalnym i gospodarczym. W bezpośrednim sąsiedztwie zorganizowano stację pomp zasilaną silnikami gazowymi oraz wyposażoną w odzeleniacze. Prace rozpoczęły się w 1913, a zakończyły w 1914 r. Wieżę ciśnień umieszczono na północy, na przeciwnym krańcu miasta,

w parku miejskim przy szosie wylotowej w kierunku Wolsztyna.

Wschowska wieża ciśnień jest przykładem nowych rozwiązań w architekturze komunalnej. Max Hempel odszedł w tym projekcie od XIX-wiecznego historyzmu i wprowadził rozwiązania charakterystyczne dla modernizmu. Słupowa konstrukcja nośna stanowiąca oparcie dla zbiornika (o pojemności 250 m³) była ówczesnie bardzo nowoczesnym rozwiązaniem. Dominująca w krajobrazie wieża (ok. 36 m) do dnia dzisiejszego spełnia swoją funkcję.

W 2011 r. Zarząd Spółki Komunalnej Wschowa postanowił rozpocząć obchody 100-lecia wschowskich wodociągów m.in. przywracając pamięć o początkach systemu dostarczania wody do miasta. Nocna iluminacja budowli zachęca do spacerów nie tylko w dzień.

Na północnym krańcu Parku Wolsztyńskiego rozpoczyna się „Bluszczywo Szlak”, wyznaczony w 2011 r. Warto podążać jego ścieżkami, w celu bliższego poznania przyrody i historii tego miejsca. Przy relikwie dawnego pomnika upamiętniającego żołnierzy poległych w czasie bitwy pod Wschową w 1706 r., znajduje się tablica informacyjna, przybliżająca historię jednej z największych bitew III wojny północnej.

10

Informacje dla turystów

Strony internetowe

www.wschowa.pl
www.muzeum.wschowa.pl
www.biblioteka.wschowa.com.pl
www.klasztor.wschowa.net.pl
www.bedeker.wschowa.net.pl
www.wschowskielapidanum.interbit.pl
www.zw.pl
www.gazetawschowska.pl
www.fara.zw.pl
www.ckir.wschowa.pl

Institucje kultury

MUZEUM ZIEMI WSCHOWSKIEJ

Plac Zamkowy 2 Plac Farny 3 ul. Spokojna
tel. 65 540 74 61, tel. 65 540 74 61 tel. 65 540 16 40

BIBLIOTEKA PUBLICZNA I PUNKT INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

Plac Farny 3,
tel. 65 540 24 51

Wykaz miejsc noclegowych we Wschowie

DAWNY ZAMEK KRÓLEWSKI

Plac Zamkowy 7, tel. 65 540 79 07, 698 940 030 (działalność całoroczna)

PAŁAC W OSOWEJ SIENI

Hotel Butikowy, Osowa Sień 41, tel. 607 399 084 (działalność całoroczna)

ZAJAZD „HUBERTUS”

Dębowa Łęka 49a, tel. 65 540 2172, (działalność całoroczna)

HOSTEL CENTRUM KULTURY I REKREACJI

ul. Sportowa 5, tel. 65 540 2128, (działalność całoroczna)

Restauracje, kawiarnie

ZAMEK KRÓLEWSKI WE WSCHOWIE

Plac Zamkowy 7, tel. 65 540 79 07

KAWIARNIA, PIZZERIA BLACK-CAT

ul. Klasztorna 1, tel. 65 540 17 22

JADŁODAJNIA WSCHOWIANKA

ul. Niepodległości 45, tel. 65 540 13 44

RESTAURACJA, PIZZERIA TYMFF

ul. Ratuszowa 8, tel. 65 540 58 00

PIZZERIA - SPAGETERIA ITALIA UNO

ul. Wolsztyńska 29, tel. 65 540 22 64

BAR HANA

Plac Kosynierów 1c, tel. 887 212 743

CUKIERNIA - KAWIARNIA SZARLOTKA

ul. Boh. Westerplatte 15, tel. 667 747 633

KAWIARNIA PICOLLO

ul. Wolsztyńska 9a, tel. 504 958 124

POD ŻŁOTYM DĘBEM

Dębowa Łęka 83, tel. 65 540 16 91
tel. 502 544 781

ZAJAZD HUBERTUS

Dębowa Łęka 49a, tel. 65 540 21 72

PUB, PIZZERIA OAZA

ul. Orzechowa 12, tel. 515 317 617

BAR, CATERING, KAWIARNIA FINEZJA

ul. Rynek 13, ul. Bema 2, tel. 781 021 795
tel. 669 138 327

BAR GROCHÓWKA WOJSKOWA

Dębowa Łęka 71, tel. 507 046 225

BAR U RUDOLFA

Lgiń 35, tel. 65 540 25 03 / 02 54

BOSS, PIZZA, KEBAB,

ul. Garbarska 25, tel. 668 668 658

IMBISS, KEBAB

ul. Cicha 2, tel. 793 462 477

BAR ISTANBUL KEBAP

ul. Niepodległości 10,
tel. 503 566 920

Urząd Miasta i Gminy Wschowa

ul. Rynek 1, 67-400 Wschowa

tel. 65 540 86 00

fax 65 540 13 40

wschowa@wschowa.pl

www.wschowa.pl

Opracowanie tekstu:

Muzeum Ziemi Wschowskiej

Plac Zamkowy 2, tel. 65 540 74 61

Plac Farny 3, tel. 65 540 74 61

www.muzeum.wschowa.pl

Zdjęcia: Tomasz Wojnarowski

Zdjęcia archiwalne:

Muzeum Ziemi Wschowskiej

Opracowanie mapy:

TopNovum Sp. z o.o

ul. Perzycka 1, 60-182 Poznań

tel. 61 868 29 00

topmapa@topmapa.pl

www.topmapa.pl

Opracowanie graficzne:

Libro W. Adamski Sp. j.

ul. Ciechocińska 27, 60-473 Poznań

tel. 61 840 72 37

biuro@libro.poznan.pl

www.libro.poznan.pl

